

‘Het idee dat gelovigen niet worstelen met hun sterfelijkheid, klopt niet’

Ook een kardinaal kan kanker krijgen. Jozef De Kesel, aartsbisschop van Mechelen-Brussel, beleefde het afgelopen jaar in dubbele quarantaine, door de coronapandemie én door zijn ziekte. ‘Als ik mag genezen, zal ik niet meer dezelfde zijn.’

Door **Hilde Van den Eynde**

Foto's **Fred Debrock**

zaterdag 3 april 2021 om 3.25 uur

Hij ziet er goed uit, hooguit een tikje magerder dan hij al was. Een pittig jaar heeft kardinaal Jozef De Kesel (73) erop zitten. Vorig jaar, net voor de Goede Week, in de aanloop naar Pasen, viel het verdicht. Dikkedarmkanker. Een donderslag bij heldere hemel, ontdekt dankzij het bevolkingsonderzoek. ‘Ik schrok natuurlijk. Maar na een reeks tests hadden de artsen goed nieuws voor mij. Genezing was nog mogelijk.’

Hij werd geopereerd en onderging zware chemotherapie. Nu, opnieuw in de Goede Week, zit de behandeling erop. Of ze hem heeft genezen, moet de toekomst uitwijzen. Hij hoopt het van

harte, zegt hij. ‘Ik sta nog volop in het leven. Natuurlijk zal de dood ooit komen voor mij, zoals voor ieder mens. Maar nog niet onmiddellijk, hoop ik.’

Kanker roept existentiële vragen op. Wat gebeurt er als ik sterf? Wat is de betekenis van dit leven? Voldeden de antwoorden uit het evangelie voor u?

‘Mensen denken dat wie gelooft, een antwoord heeft op alle vragen. Een paar maanden geleden zat ik in het ziekenhuis op mijn beurt te wachten, toen een patiënte in de wachtzaal merkte dat ik priester was. “Ik zou ook wel katholiek willen zijn”, zei ze tegen me. “Het zou dit makkelijker om te dragen maken.” Maar kanker is ook voor gelovigen niet zonder problemen, heb ik geantwoord – zo heb ik het alleszins niet ervaren. Er zijn geen pasklare antwoorden voor de vragen die in zo’n situatie opkomen – vragen die voor gelovigen en ongelovigen wellicht precies dezelfde zijn. Kanker is een beproeving. Je moet die doorleven, mét de vragen die daarbij horen.’

‘Ik heb steun gehad aan de gedachte: een geslaagd leven ligt niet in een carrière, in wat je kunt presteren, of je succes hebt, of je veel geld hebt, of je tot de happy few behoort. Een mens is pas gelukkig als hij iets voor anderen kan betekenen, als anderen hem graag zien. Als gelovige voelde ik me tijdens mijn ziekte bovendien door God bemind. Door degene die, hoe mysterieus ook, de bron is van mijn bestaan. *Ik ben niet niemand*: dat grondvertrouwen heeft me door het voorbije jaar geholpen. Maar existentiële vragen hou je daarmee niet tegen. De dood is gelijk voor iedereen.’

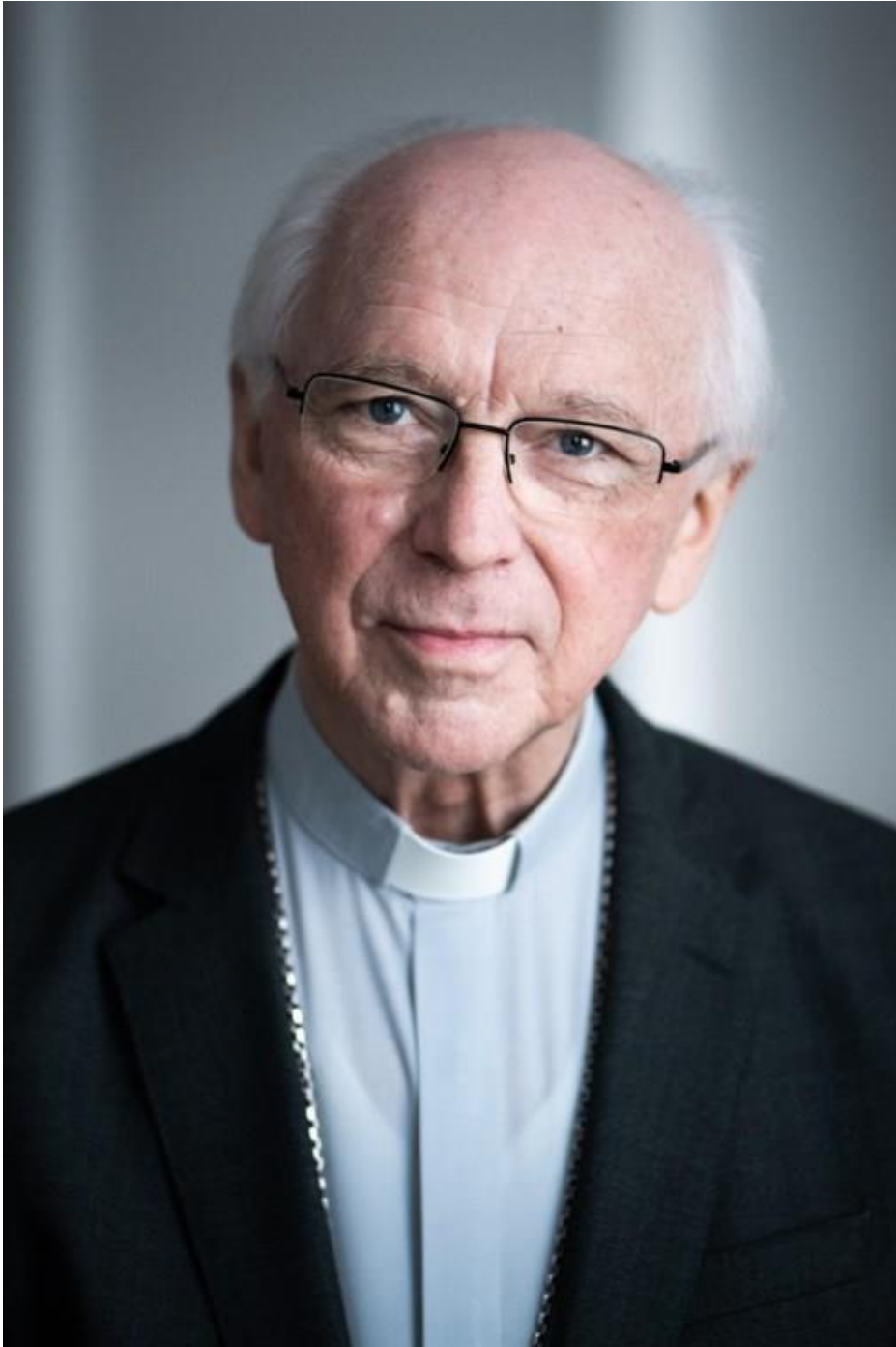
De Goede Week herinnert ons eraan dat lijden bij het leven hoort. Hielp het passieverhaal om uw kruis te dragen tijdens uw behandeling?

‘Ik heb mijn behandeling niet als een kruisweg beleefd. Ik weet dat er mensen zijn voor wie dat wel zo is, mensen die doodziek en ellendig worden van chemotherapie. Maar ik heb nooit pijn gehad, ik ben mijn eetlust nooit verloren, ik ben altijd aan het werk kunnen blijven, zij het dan achter de schermen. Er was alleen een diepe vermoeidheid, die ik nooit had gekend en die niet wegging door te rusten. Maar al heb ik miserie gekend, een kruisweg wil ik het niet noemen. Zeker niet als ik aan Jezus’ eigen kruisweg denk. Op je dertigste tot de kruisdood veroordeeld worden, de zwaarste straf die je in die tijd kon krijgen. Dat is van een ander niveau.’

Bij het begin van de veertigdagentijd herinnert de Kerk gelovigen eraan dat hun leven eindig is. In hoeverre wapende dat u tegen de jobstijding dat het einde van uw leven op aarde plots veel dichterbij leek te komen?

‘We zijn “maar” stof en as. Geen goden, slechts sterfelijke mensen. Overschat uzelf niet: ik vind dat bijzonder waardevolle raad op aswoensdag. Maar op de jobstijding van mijn ziekte was ik niet voorbereid. Ik had nooit verwacht dat ik kanker zou krijgen. Kanker, dat was voor anderen, dacht ik. Zoals we aanvankelijk ook over de coronapandemie hebben gedacht dat zo’n rampspoed alleen Afrika en Azië kon treffen. Ons niet.’

‘Hoe ik zou reageren mocht ik ooit kanker krijgen, kon ik vooraf niet inschatten. Een mens kent zichzelf niet helemaal. Ik had natuurlijk geluk, omdat genezing nog mogelijk was. Maar het ging wel om kanker, en ook artsen hebben geen glazen bol – dat speelde wel door mijn hoofd. Maar zwarte gedachten heb ik niet gehad, ik ben nooit mijn sereniteit verloren. Ik had vertrouwen in de medische wetenschap, ik was in Gods hand. Zo’n vertrouwen kun je niet afdwingen. Het overkomt je. Dag en nacht moeten leven met doodsangst moet heel zwaar zijn.’

Voor christenen is de dood niet het einde. Het lijdensverhaal is ook de aanloop naar een nieuw en ander leven. In hoeverre lokte dat nieuwe leven u tijdens uw ziekte?

‘Als u met dat nieuwe leven het leven na de dood bedoelt, dan is mijn antwoord dat me dat niet lokte. Ik had van mijn artsen begrepen dat ik op genezing mocht hopen, ik verlangde niet naar de dood. Het nieuwe leven, waarvan het christendom in de paastijd spreekt, slaat overigens niet alleen op een leven ná de dood. Er is ook nieuw leven mogelijk vóór de dood.’

‘Ik heb er altijd moeite mee als mensen lichtzinnig over de dood spreken. Het christendom ontkent de dood niet, het bagatelliseert hem niet, al leeft het idee dat voor gelovigen de dood geen probleem zou zijn. Er komt immers wat beters voor in de plaats: gouden lepeltjes en zo,

u kent de verhalen. Maar dat zijn perverse gedachten. De gedachten die terroristen, wanneer ze een aanslag plegen, in staat stellen om ook zichzelf op te blazen.'

'Natuurlijk, voor gelovigen is de dood niet het einde. De liefde is sterker dan de dood. Maar je moet er wel doorheen en dat kan ook voor gelovigen een nacht van angst en duisternis zijn. Kende niet ook Jezus vertwijfeling, toen hij aan het kruis psalm 22 aanhaalde: "*Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?*"'

Uw ziekte viel samen met de coronacrisis, die ons allemaal tot kluizenaars maakte en tot introspectie dwong. Maakte de lockdown het extra zwaar om levensbedreigend ziek te zijn?

'Ik was niet de enige die in quarantaine moest, hè. Eenzaam heb ik me nooit gevoeld. De stapels beterschapskaarten die ik kreeg! De stroom telefoons! Het hield niet op. Al moest ik uit de buurt van andere mensen blijven, door mijn behandeling én door corona, ik heb het niet in mijn eentje moeten doormaken. Ik was omringd, al was dat dan niet in fysieke zin.'

'Dát heeft mijn ziekte me nog beter geleerd: hoe belangrijk mensen zijn voor andere mensen. Zoals ook de pandemie ons doet beseffen hoeveel behoefte een mens heeft om andere mensen te ontmoeten. Ik hoop dat we ons dat blijven herinneren als het virus eenmaal bedwongen is. Dat we niet gewoon weer de draad oppakken waar we hem hebben achtergelaten. Dat we een beetje veranderd uit die pandemie komen.'

Bent u tijdens uw ziekte meer gaan bidden?

'Ik ben ánders gaan bidden. Psalmen las ik natuurlijk altijd al, vervlochten als ze zijn met onze liturgie – ook met de joodse eredienst overigens. Maar op een bepaald moment ben ik die psalmen trager gaan lezen, misschien ook omdat ik daar door mijn ziekte de tijd voor had. En psalmen, weet u, dat is niet alleen danken en loven. Dat is ook roepen, schreeuwen, tieren. Alle menselijke gevoelens komen erin naar voren. Dus ik las die psalmen traag, en sommige bleven hangen. Psalm 63 bijvoorbeeld: *met heel mijn hart houd ik vast aan U, het is Uw hand die mij steunt*. Stéúnt, zegt die psalm. Niet: rédt. Ik vond dat erg toepasselijk in mijn situatie. De psalm werd deel van mezelf, hij liep de hele dag met me mee, ook bij mijn gewone bezigheden.'

Toch blijft zo'n behandeling een beproeving. Kun je daar 'levender' uitkomen dan je er bent ingegaan? Wat voegt zo'n lijden toe aan een mensenleven?

'Als dit goed afloopt, als ik mag genezen, dan zal ik niet meer dezelfde zijn. Er is iets met me gebeurd, niet alleen fysiek. Als je de weg moet gaan die ik ben gegaan, dan verandert dat je. Leven wordt minder vanzelfsprekend. Dat je leeft, dat je kunt eten en drinken, dat er mensen om je heen zijn, dat je je werk graag doet, dat het geapprecieerd wordt, dat je verantwoordelijkheid kunt nemen ... Dat is allemaal niet meer zo vanzelfsprekend. Als zoiets je door ziekte ontnomen dreigt te worden, besef je pas hoe *schoon* dit leven is, hoeveel aandacht we soms schenken aan dingen die futiel zijn. Als ik mag genezen, zal ik oneindig dankbaar zijn. Tegenover de artsen die mij geholpen hebben, tegenover God ook. Ik denk dat ik die dankbaarheid nooit meer zal vergeten, dat ik toch nog een beetje mag leven.'

'Ik heb meer oog gekregen voor wat belangrijk is. Voor mij is dat de ontmoeting met mensen. Ik denk dat ik daaraan voortaan meer waarde zal hechten, ook in mijn pastoraal werk. De

Kerk is bezig met structurele hervormingen en die zijn nodig. Maar de basis blijft dat zij mensen goed moet ontvangen, naar hen moet luisteren, met hen meeleven. En dan niet met een verborgen agenda, om hen te brengen waar zij zou willen dat ze waren.'

Door corona moesten de kerken hun deuren sluiten. De vastigheid van de rituelen viel weg. Hoe ontregelend was dat, bovenop uw ziekte?

'We hebben de kerken niet gesloten. We hebben ze opengehouden. Mensen konden nog naar binnen voor een moment van stilte. De rituelen hebben we inderdaad moeten missen. Vorig jaar hebben we Pasen niet kunnen vieren. Ook dit jaar zal de vastentijd, de veertig dagen waarin christenen zichzelf beperkingen opleggen, niet ophouden met Pasen, maar blijven voortduren. Al komen de beperkingen na Pasen niet uit onszelf, maar worden ze van overheidswege opgelegd.'

'Mensen voelen die beperkingen soms aan als een aanval op hun vrijheid. Maar als vrijheid er alleen in bestaat dat ik kan doen wat ik wil, zonder enige beperking, zonder rekening te moeten houden met anderen: zo word je toch geen mens? Zo word je toch geen verantwoordelijke burger? Met een mentaliteit van elk voor zich bouw je toch geen samenleving op? Zoals ik de psalmen beter heb leren lezen doordat ik een omweg heb moeten maken in mijn leven, zo kan de pandemie voor de samenleving een kantelmoment worden. Om uit te komen bij een meer solidaire maatschappij, waarin niet elk voor zijn eigen rechten opkomt, maar waarin we het algemeen belang vooropstellen. Waarin we weer leren om met beperkingen te leven, ook als Kerk. Want de Kerk is er niet voor zichzelf, maar voor de mensen.'

Tijdens uw ziekte namen uw collega-bisschoppen van Antwerpen en Doornik, Johan Bonny en Guy Harpigny, voor u waar. Waren er momenten dat uw afwezigheid u speet?

'Ze hebben me altijd geconsulteerd, ook na de uitspraken van de congregatie voor de geloofsleer over homoseksualiteit. Die hebben me pijn gedaan. Hoeveel mensen hebben zij gekwetst? De betrokkenen, hun familie, hun vrienden. Mensen die met hun partner een leven proberen te leiden in trouwe liefde. Volgens een geartheid, waarvoor ze zelf niet hebben gekozen. Dat men dát associeert met kwaad en zonde, is toch niet meer van deze tijd?'

(*Fel*) 'Homoseksualiteit is eeuwenlang strafbaar geweest. In de loop van de geschiedenis hebben deze mensen oneindig afgezien. In sommige landen zijn ze nog steeds niet veilig. Ook in die zin moet de Kerk opletten met haar woorden. Die kwetsen niet alleen, er kunnen ook daden volgen.'

U staat bekend als een verwoed lezer. Ook voor boeken kwam er het afgelopen jaar meer tijd vrij?

'Ja. Niet alleen voor religieuze boeken overigens. Ik lees al mijn hele leven romans – over alles wat des mensen is. Ze maken me opener en zo ging het ook tijdens mijn ziekte. *De straat*, de debuutroman van Ann Petry, een Afro-Amerikaanse vrouw, heeft mij bijvoorbeeld erg aangegrepen. Dat boek kwam uit in 1946, maar heeft aan actualiteit nog niets ingeboet. Kijk maar naar de demonstraties van het afgelopen jaar tegen geweldpleging op zwarte mensen. Het boek gaat over racisme, armoede, seksueel misbruik, geweld. Ik heb nooit beter ingezien hoe die thema's met elkaar vervlochten kunnen zijn. Als je wilt weten wat racisme

is: lees dit boek. Als blanken zullen we het nooit helemaal beseffen, maar een mens die zwart is, wéét dat hij door een blanke als zwarte wordt gezien, zelfs als die blanke dat zelf niet wil.'

'Literatuur leert me solidair te zijn. Het doet me beseffen dat er veel miserie is in de wereld, dat ik niet de enige ben bij wie het tegenzit. In mijn lectuur van het afgelopen jaar trof me ook de link met armoede en hoe je daar bijna niet uit los kunt komen, hoe hard je ook je best doet. Het is ook een thema in *Shuggie Bain*, van Douglas Stuart, over een alleenstaande drankverslaafde moeder met een jonge zoon. Onvoorstelbaar hoe graag die jongen van nog geen tien jaar zijn moeder ziet, hoewel ze haar laatste cent aan drank uitgeeft. Dat is het mysterie van de liefde, dat kunnen we niet ten volle begrijpen. Ik werd daar zeer door geraakt.'

'Literatuur was voor mij geen vlucht uit mijn ziekte. Boeken helpen mij het menselijke bestaan beter te begrijpen. Een romanschrijver kan zaken zeggen die je in een theoretisch discours nooit zult lezen. Hij kan je ogen openen voor de werkelijkheid. Ik haal daar veel uit, ook als gelovige.'